

MTA elnöki pályázat

Pléh Csaba

TARTALOM

A mögöttes értékrend: Kíváncsiság, tehetség, teljesítmény, elismerés
A tudomány művelésének testületi keretei és a vezetés
Az osztályok és a diszciplináris szerveződés
A Bizottságok változó szerepe
A köztestület és a fiatalok bevonása
A Bizottságok minőségbiztosítási szerepe
Az MTA felelőssége a magyar tudomány intézményeiért
A kutatással kapcsolatos feladatok
Lendület kutatócsoportok visszatagolása az MTA-ba
Támogatott Kutatócsoportok
Kiemelt szakmai integrációs programok
MTA Athenaeum Felsőbb Tanulmányok Intézet létrehozása
Kutatáselemző Intézet kialakítása
Kommunikáció, kiadványpolitika és szerepképviselő
Költségvetési keretek
Életrajz

A MÖGÖTTES ÉRTÉKREND:

KÍVÁNCISISÁG, TEHETSÉG, TELJESÍTMÉNY, ELISMERÉS

Az MTA mint intézmény 70 éve kialakult kettőssége – a legkiválóbb tudósok közössége és egy főhivatású kutatóhálózat szervezője és működtetője – az utóbbi évek drámai eseményei során megkérdőjeleződött. A következő évek központi feladata, hogy az MTA, a tudomány művelésével hivatásszerűen foglalkozó magyar kutatók köztestülete megtalálja önazonosságát, társadalmi szerepét és kialakítsa új működésmódját.

Az utóbbi évek jelentős változásai után az a nagy feladat vár az Akadémiára, hogy újrafogalmazza és érvényesítse tudományos testületi működésmódját. A feladatokkal csak egységben, a különböző érdekek (diszciplináris képviselő, főváros–vidék, egyetem–kutatóintézet–ipar, nemek aránya, életkor) kiegyensúlyozott figyelembevételével, egymást tiszteletben tartva lehet megbirkózni. Ennek irányítására szeretnék vállalkozni.

Az akadémia elsődleges felelőssége, hogy felmutassa a tudományos módszertan keretei között megnyilvánuló intellektuális *kíváncsiság* meghatározó értékét és támogassa érvényesülését. A kutatás szabadsága és a tudósok autonómiája, integritása és anyagi biztonsága az a társadalmi keret, amely a valódi új bizonytalan keresését lehetővé teszi. A *tehetség* és a hozzá kapcsolódó *teljesítmény* vezérelve irányítja az elfogulatlan meritokrácia felelőségét. Közösségünk meghatározó összetartó ereje a tehetség és a kiemelkedő tudományos eredmények diszciplinákon átívelő értékelése, ami meghatározza a küzdelmet a közép-szer ualmával szemben is. Az akadémia tagjainak és intézményeinek a szerepe hangsúlyosabbá válhat a kiemelkedő

tehetségek felkutatásában és bátorításában; amiként az erre fordított társadalmi erőforrások felhasználásának hatékonyabbá tételében is. A *teljesítményen alapuló elismerés* pedig az akadémia klasszikus önszerveződésének lényege: az akadémia közössége jeleníti meg a tudományos tevékenység legfőbb tekintélyét. E tekintélyből fakad az akadémiai címek méltósága, a minőségbiztosítási tevékenység jelentősége, amiként a tudományági nomenklatúra relevanciája is. Ugyanezen társadalmi elismerés igazolja az akadémia tagjainak privilégiumait is: a kíváncsi kockázatvállalás, a versengő tehetség és szorgalom, valamint a kitartó tudományos elkötelezettség eredményeit.

A szabad kutatás révén elkerülhetetlenül megjelenő kritikai szellem azt a társadalmi érdeket is közvetíti, hogy az erőforrásokért folyó küzdelem ne helyettesítse az új tudásokért való küzdelmet. Ma sokszor fenyeget az a veszély, hogy minden vizsgálódás csupán a technológia szolgáltatója kell legyen. Ugyanakkor minket az a régi elv irányít, hogy “semmi sem praktikusabb, mint egy jó elmélet”. Mert *csak az elmélet révén válik a tudásból terv és akció*. Ugyanakkor a tudomány társadalmi hasznossága azt is jelenti, hogy egy kutatási irány társadalmi igényekre, problémákra keres választ. Az ilyen tudomány lehet kíváncsiság-vezérelt (és ilyenkor általában lassan megtérülő), vagy alkalmazott, amikor szerepet kell, hogy kapjon benne az ipar mint megrendelő. Fontos viszont – és ebben lehetne nagy szerepe az Akadémiának –, hogy a kutatást a fejlesztéstől elválasszuk. Egyrészt tovább kell erősíteni a kíváncsiság-vezérelt kutatást, másrészt támogatni kell az alkalmazott kutatást is, melyből fejlesztés és innováció az ipar, a gazdasági szereplők részvételével lesz.

Az MTA-t a meglévő törvényes működési szabályok mellett a 192. közgyűlésen elfogadott küldetésnyilatkozat szellemében tervezem irányítani. Ezek közül külön kiemelem, hogy a nemzeti küldetéssel és a magyar nyelv szerepével kapcsolatban már e ciklus feladata is lesz az MTA 2025-ös bicentenáriumi emlékévének méltó előkészítése.

A közelmúlt változásai indokolják a misszió felfrissítését. A kutatóintézetek elvesztését követően számos jelentős kihívásnak kell megfelelni, mint a pályázóképesség elvesztése vagy az aktív kutatói tevékenység radikális leszűkülése az akadémia keretein belül. Ugyanakkor számos mozzanat kerülhet újra fókuszba:

- a köztestületi tagság mobilizálása, szervezése
- a bizottságok proaktív szerepvállalása
- a minőségbiztosítási szerep újrafogalmazása
- nemzetközi akadémiai és egyetemközi kapcsolatrendszer fejlesztése
- forrásszerzés

A TUDOMÁNY MŰVELÉSÉNEK TESTÜLETI KERETEI ÉS A VEZETÉS

Az akadémia testületeinek (újra) az élő, aktív tudomány szervezőivé és tudományos többletértékek katalizátoraivá kell válniuk. Ennek megvalósításához kapcsolódnak a hangsúlyeltolódást jelentő *szervezeti javaslatok*. Ezek lényeges elve a *testületi felelősség* előtérbe helyezése. Az új ciklus első fél éve során az Alapszabály értelmezésével (vagy módosításával), a megfelelő testületek képviselői és döntési szerepét kell elérni. Miközben az MTA elnökének egyszemélyi felelősségét a jogszabály világosan rögzíti, a

Közgyűlések között az Elnökség valóban testületileg kell legyen az MTA döntéshozó szerve. Mindez vezetési stílusban a kezdetektől, a jelenlegi szabályozás keretei között is azonnal érezhetővé kell váljon. Az MTA elnöke előterjesztő és javaslattevő szerepben minden kérdésben – beleértve a hozzá érkező kormányzati és más állami eredetű személyi jelölési kérdéseket is – ki fogja kérni az Elnökség véleményét. Ehhez az időbeli szorításokat figyelembe vevő elektronikus felületeket is ki kell dolgozni.

Újrafogalmazandóak *a vezetők szerepkörei* az új helyzetben, ahol megszűnt a kutatóhálózat irányításának feladata. A főtitkár amellet, hogy az elnök általános helyettese a törvényi helyeknek megfelelően, kitüntetett szerepet kell játsszon a nagy tudományterületek közötti koordinációban. A három nagy tudományterületet átfogóan érintő szervezeti-intézményi tevékenységet (hivatali szolgáltatást) fogja össze, beleértve a minőségbiztosítás nagyra hivatott ügyének összerendezett szolgálatát is. Központi szerepe kellene legyen a költségvetési fejezet tárgyalásain, a gazdasági ügyek felügyeletében és az új feladatokhoz kapcsolódó forrásszerzésekben is. A főtitkárhelyettes lenne a felelőse az Országgyűlés számára készített a tudomány helyzetéről szóló beszámoló összeállításának, építve a tudományos osztályok tartalmi előkészítő munkájára. E mellett a Tudomány Ünnepe szervezése is az ő feladata lenne.

Az Alelnökök a saját szekcióikat képviselik, de kezdeményezően animálják is. Továbbá külön átfogó feladatok is tartoznának hozzájuk. Ennek szereplőkhöz rendelése menetközbeni feladat lesz. Itt csak a listát adom meg: MTA Athenaeum Felsőbb Tanulmányok Intézete, interdiszciplináris integrációk, kiadvány és kommunikáció, kiválósági programok (Bolyai, Lendület, Támogatott Kutatóhelyek), nemzetközi kapcsolatok, MTA díjak, oktatás-felsőoktatás, MTA Kiváló Kutatóhely cím.

AZ OSZTÁLYOK ÉS A DISZCIPLINÁRIS SZERVEZŐDÉS

Az MTA új küldetésnyilatkozata szerint is a magyar tudományosság egészét leképezi és képviseli, mind a teljességnek a lokalitáson túllépő értelmében (külső tagság, *Domus* s hasonló programok), mind a tudomány teljes lefedettsége értelmében. Az utóbbinak hierarchikus szerveződési rendjét adják az Osztályok szervezésében a diszciplináris tudományos bizottságok. Ezekhez kapcsolódik a Doktori Tanács által működtetett *doktori nomenklátúra* leíró kifejezésrendszer. Van két összekapcsolódó ok, melyek indokolják a frissítést *a tudományrendszertanban és az ehhez kapcsolódó doktori nomenklátúrában*, az akadémián képviselt tudományos, logikai-szemantikai és tudásmenedzsment tudásoknak az intézményhez méltó felhasználásával. Az egyik ok a *hiányzó (vagy alulspecifikált) tudományok kérdése* (pl. hálózattudomány, informatika, kognitív tudomány, kommunikációs tudományok, kozmológia). Ehhez kapcsolódik a doktori jogosítvány nélküli témabizottságok és az ún. interdiszciplináris munkásságok megítélésének és hovatartozásának kérdése. Az MTA e téren rugalmasabbá kellene váljon, ahhoz hasonlóan, ahogy például a jóval több megkötést követő felsőoktatási rendszer már megtette.

A másik ok a logikai és szemantikai rend végiggondolására a nevezéktanban a jelenlegi *nomenklátúra eklektikus jellege*. A Doktori Tanács működtette nevezéktan néhány évvel ezelőtti frissítése a történeti hagyomány, a

logikai rend és a tudományos irányzatok elegyeként inkább a bírálók keresését segítő glosszárium, mintsem valamiféle módszertani elveket követő logikai rendszer. Fontos lenne a nemzetközi nomenklatúrát, a pályázati besorolásokat is figyelembe véve egy módszertan- és tematika-alapú új nevezéktan kialakítása, amely tükrözi a mai multidiszciplináris változásokat is. Mindez nem csupán osztályozási ujjgyakorlat, hanem a testület tartalmasabb – mert a tudomány tényleges viszonyait leképező – működését eredményezheti.

A BIZOTTSÁGOK VÁLTOZÓ SZEREPE

Az MTA *diszciplináris bizottságai* a jelenleginél jóval kezdeményezőbb szerepet kell (történetileg újra) felvegyenek. Feladatuk az, hogy az új küldetésnyilatkozat elveit a szubszidiaritásnak megfelelően, mint legjobban informált szakértők saját területükön rendszeresen *„áttekintsék és elemezzék a hazai tudományos kutatás helyzetét*, résztvegyenek a legfontosabb kutatási területek azonosításában és a nemzeti kutatási, fejlesztési és innovációs stratégia megújításában, együttműködést teremtsenek az egyetemi, kutatóintézeti és vállalati kutatások között”. További feladatuk „a tudomány szakterületeinek és a tudományos közélet *nemzetközi irányvonalainak* megjelenítése a hazai tudományos életben”.

Ehhez az áttekintő szerephez biztosítani kell a megfelelő erőforrásokat. Bár a köztestületi tagoktól elvárás a részvétel a bizottságok által szervezett munkában, az ilyen tevékenységnek anyagi vonzatai is vannak. Ehhez a jelenlegi költségvetési forrás az MTA fejezetben 2020. évben 348 millió forint az ún. szakmai feladatokra. Ezt egészítheti ki a Vagyonkezelő Kft.-hoz évente bejövő osztalékbevétele a szakmai kiadások forrásául. Ez 2018-ban 190 millió forint volt. Ennek a mintegy 540 m Ft-nak a növelése a költségvetési tárgyalások fontos feladata.

A Bizottságok érdemibb munkája mellett különleges feladatokra *alkalmi előterjesztő „bizottságok”* is megjelenhetnek. Az MTA éljen a *primus inter pares* klasszikus akadémiai elvnek megfelelően adott feladatokra alkalmi előterjesztők/bizottságok kijelölésével, ehhez biztosítva a hozzáférési jogokat és erőforrásokat.

A KÖZTESTÜLET ÉS A FIATALOK BEVONÁSA

Fontos szervezési feladat a 16.000 fő feletti tagságú köztestület bevonása az érdemi tartalmi munkába. A köztestület nemzedéknyi óta küzd egy dilemmával: tagjainak jogaik vannak (elsősorban képviselőik megválasztására), de nincsenek jól körülírt feladataik. Ki kell alakítani az eljárásokat megszólításukra.

A sok ezer taggal rendelkező, immár 25 éves szervezet komoly lehetőséget jelent mind az Akadémia céljainak megvalósítása, mind eszközeinek bővítése érdekében. E lehetőség kiaknázásához a delegáltaktól elvárt szervezői munkát és a köztestületi tagság vonzerejét, jelentőségét egyaránt fokoznunk kell.

Fontos átfogó cél egy kapcsolati és *visszacsatolási* rendszer kialakítása, mely folyamatosan relevánsként tartja fent az akadémikusok és a hazai teljes tudományos élet kapcsolatát, témáit, megszólalásait stb. Fontos lenne olyan

rendszeres rendezvényeket (pl. *Humán genetika napja*) szervezni, ahol a területet képviselő akadémikusokkal is rendszeresen találkoznak/konferálnak az érintett köztestületi tagok. Az *intézménnyel azonosulás* sajátos vonzereje lehetne az opcionálisan igénybe vehető szolgáltatások és jogosultságok nyújtása éves tagdíj fizetése fejében. Ilyen szolgáltatások lehetnének EISz hozzáférés, JStore előfizetés, belső információ pályázatokról; részvétel kiemelt rendezvényeken; esetleg új elismerő titulus bevezetése. A tagdíj fizetési elvárása a szolgáltatásokért minden köztestületi tagra kiterjedne.

Az új ciklusban a bizottsági és osztályválasztások után számos konzultatív alkalomra lesz szükség az osztályok vezetése és a bizottsági vezetők között az új felelősségű és tartalmú működési rend kialakítására. Az elképzelt szerkezeti lépések néhány:

1. *A bizottsági és a választott közgyűlési képviselői rendszer összehangolása.* A két eltérő eredetű rendszer mára párhuzamossá vált. Mind választásukban, mind működésükben egységbe kellene vonni őket, hiszen szerepük azonos: a több, mint 16 ezer köztestületi tag tudásának és véleményének megjelenítése.
2. *Elektronikus, rendszeres kapcsolat* kiépítése a szegmentált köztestületi hálózat és a bizottságok és képviselők között. Ennek célja elérni a közgyűlési képviselői rendszer és a bizottságok működésében, hogy a képviselők döntő kérdésekben konzultáljanak azokkal, akiket képviselnek. A „konzultáljanak” itt természetesen nem azt sugallja, hogy a tudomány tartalmi kérdéseiben szavazati döntések érvényesüljenek. Ezt egészíthetné ki egy tárolási tartomány (domain) hozzárendelése a bizottságokhoz.
3. *Információgyűjtési és verbuválási feladatok.* Meg kell ismerni a bizottságokhoz tartozó köztestületi szegmensek tudományos háttérét és munkásságát. Fontos mozzanat, hogy a köztestületi tagság ne legyen sem munkahelyi kényszer sem letudandó rubrika, hanem igazi vonzerőn alapuljon. Ennek egyik megvitatható lehetősége, hogy szigorítsuk meg a „köztestületi tag” presztízse érdekében, miszerint kit fogadunk el köztestületi tagnak. Ellenőrizzük, hogy a PhD megszerzése után a jelölt kellő tudományos munkásságot végzett-e, kérjünk valódi ajánlásokat a jelöltekről. Megfontolható a kezdeti időtartamra vonatkozó, például 3 éves előzetes tagság lehetősége is. Az Akadémia közössége ki kell alakítsa a szemléletét arra vonatkozóan, hogy a köztestület hogyan válhat közügyekben vagy társadalmi kérdésekben valóságosan megszólíthatóvá, s hogyan képviselje a teljes szellemi életben a tudomány értékeit, érdekeit, etikai alapállását, s ha kell, az elvszerűen kérlelhetetlen minőség igényét. A tudományos értékszemlélet képviselőinek fontos, hogy ne a lefelé kiegyenlítésre törekedjenek, s az akadémiai meritokrácia ebben lehet segítségükre. A kutatás világa a nagyra törő, teljesítményorientált emberek világa, s nem a 'majdcsak megleszek valahogy' emberek világa. A szigorú kritériumok az ilyen embereket vonzzák, a szigor nemcsak szelektál, de vonz is.

A fiatalok vonzása az MTA rendszere felé a köztestület tehetséggondozási feladatköre. A küldetésnyilatkozat szerint „az Akadémia támogatja egy *stabil kutatói életpályamodell* kialakítását és működtetését, amely kiter a fokozatok és címek rendszerére, a kutatásban és az oktatásban való részvétel

egyensúlyára, ennek jogi és gazdasági feltételeire, a külföldi és az itthoni tevékenységre, az ösztöndíjakra és pályázatokra”.

A gazdasági mozzanat fontos *érdekvédelmi kérdéseket* is érint. Az MTA-nak az egész magyar tudomány érdekében fontos bizonyítania a társadalom számára azt, hogy a K+F+I jelenleginél nagyobb részesedése a nemzeti jövedelemből gazdasági növekedésünk záloga, és az állami költségvetésben magasabb tudományos részesedésért kell küzdenie. Ezen belül, a kíváncsiság által vezérelt (vagy alap-) kutatás finanszírozása elsődlegesen állami feladat, az alkalmazott kutatásban – figyelembe véve a hazai viszonyokat – jelentős támogató szerepet kell az államnak játszania, míg az innováció pénzügyi háttérének biztosítása túlnyomóan ipari-gazdasági vállalkozásokra kell háruljon. Egyéni oldalon ez érdekvédelem: ki kell állnunk azért, hogy a kutatói bérezés és teljes jövedelem – ide tartoznak a tiszteletdíjak – valóban a gazdaság uniós helyzetének megfelelő legyen.

Fontos azonban a *jövő felé tekintés*, a (valóban) fiatalok megszólítása, a tudomány mint életpálya s a magyarországi kutatói és egyetemi lét vonzóvá tételének érdekében. Ennek egy már létező kezdeményezése a *Fiatalkutatók Akadémiája*. Néhány további lehetőség:

Új tudományos közösségszervezési módok. Az Akadémia bizottságai révén kezdeményezze új típusú tudományos fórumok kialakulását a tudományos utánpótlás bevonására.

Egyetemközi doktori konferenciák kezdeményezése csak doktorjelöltek ill. friss PhD fokozatúak számára (ill. MTA felkarolás ahol már van ilyen). Ilyenek a kis témaegységekben évente megszervezhető gazdag interakciós poszterkonferenciák, ahol az MTA a doktorok és akadémikusok diszkussziós részvételével ezeket mint állásbörzét is kezeli. További feladatok például *tematikus platformok és workshopok szervezése*, illetve *új keresési és kommunikációs formák* meghonosítása.

Ezek egy része a tehetséggondozás fiatalabb célközönségéhez, kezdő egyetemistákhoz, ambiciózus gimnazistákhoz szól, például a KutDiák mozgalom akadémiai felkarolásával. Ilyenek lehetnek szakirodalomkereső applikációk, kutatói profilkeresők (mit csinálnak mások), MTA önazonosságú akusztikus podcastok illetve YouTube csatornák.

A BIZOTTSÁGOK MINŐSÉGBIZTOSÍTÁSI SZEREPE

Az akadémikusok a rendszer szándékai szerint a magyar tudósok legproduktívabb rétegét alkotják, ők azok, akik a legkiemelkedőbb teljesítményt nyújtják. Levelező tagjait az Akadémia az MTA doktorainak köréből választja. Az MTA doktora cím megszerzése felé vezető útnak ez az egyik szerepe. Ugyanakkor az MTA-nak mindenütt feladata képviselni, hogy – tekintet nélkül munkáltatóra és a képzőhelyre – az MTA doktori cím független minőségbiztosítási garancia. Érveljünk amellett, hogy mind az egyetemi tanári mind a kutatóintézeti vezetői kinevezéseknél az MTA doktori cím kritérium vagy legalábbis iránytű legyen.

Magának a doktori címnek a minőségbiztosítására is szükség van. Újra kell mérlegelnünk a hozzá vezető utat. A doktori disszertációk tematikája sokszor partikuláris. A doktori pályázatot benyújtóktól meg kell követelni, hogy valóban jelentős, iskolateremtésre hivatott személyiségek legyenek, tényleges hazai és nemzetközi elismertséggel, integratív látásmóddal. A

doktori pályázatok útja az MTA tudományos bizottságain át vezet. A bizottságoknak és a bíráló testületeknek továbbra is magas tudományos teljesítményű és tekintélyű tagokból kell állniuk. Ebbe beleavatkozni elsősorban az új feladatok tudatosításával lehet.

Fontos lenne tartalmas vitát kezdeményezni a tudományos minőségről. A publikáció- és hivatkozás-szám és kategorizálás ezt nem váltja ki. Az egyéni és intézményi teljesítmények lemérésének módszeres, szervezeti formát öltő gyakorlatának alakításában nemzetközi példákat és bírálókat fontos beemelnünk. Fontos szempont lehet az egyéni megítélésben, mind a doktorok mind az akadémikus választás szintjén az, hogy legyenek olyan művek, melyek integratívak, originálisak és hatékonyak. Ebbe beletartozik, hogy a hazai tudományosság keretében a pályázó jelenítse meg, amit nélkülözünk, de másutt virágzik, illetve, hogy nemzetközi szinten tegye láthatóvá azt is, amivel sajátosan itt lehet foglalkozni. Ebben nyilván nagy eltérések vannak a tudományok között.

AZ MTA FELELŐSSÉGE A MAGYAR TUDOMÁNY INTÉZMÉNYEIÉRT

Az egyénekre vonatkozó minőségbiztosítás mellett az MTA felelős a tudományban érintett intézményekért, az egyetemeken, az állami kutatóintézetekben és a vállalati kutatóintézetekben végzett munka tudományos minősítéséért is. Az MTA ezt a feladatát felkérésre és saját kezdeményezésre is végzi. A minőségbiztosításnak az egyéni teljesítményeken túlmenő, országos és intézményi szintű megvalósítása az MTA tanácsainak megalapozott fogódzója lehet, beleértve ebbe a különböző fenntartójú főhivatású kutatóhelyeket és az egyetemeket is. Az MTA Kiváló Kutatóhely cím elvei és érvényességi köre mint a minőségbiztosítás felső sávja ennek az általános feladatnak egyik központi, de nem kizárólagos eleme.

Az intézményi tudományos értékelésekhez az MTA-nak egyértelmű, s ismételtető protokollokat kell nemzetközi példák alapján kidolgoznia, s az Osztályok és bizottsági rendszerük segítségével a *Kutatáselemző Intézet* koordinálásában működtetnie. Ennek ki kell terjednie a főhivatású kutatóintézetek és az egyetemek tudományos tevékenységének elemzésére.

A minőségbiztosító funkció segítségével az MTA útmutatást, irányelveket, mintát nyújthat (konkrétan akár fórumokat, kiadványokat, képzéseket) az oktató és kutató intézményeknek és az ott dolgozóknak.

A KUTATÁSSAL KAPCSOLATOS FELADATOK

- 1. Lendület kutatócsoportok visszatagolása az MTA-ba,** mind irányításukban mind állami finanszírozásukban. Első lépésként a jelenleg is meglévő eseti megállapodást stabilizálni kell az 'elvi irányítás' MTA keretben maradásáról, utána pedig kezdeményezni kell a finanszírozás akadémiai költségvetési sorra tételét.
- 2. Támogatott Kutatócsoportok.** Ezek az utóbbi 30 évben kompetitív alapon szerveződött egységek hosszú távon mind elbírálásukban, mind költségvetésükben az MTA-hoz kell tartozzanak. Az egyenként kis kutatói létszámú és igen körülírt tematikájú csoportok a főhivatású kutatóintézetek vonzáskörét nem érintik. Az elbírálás és szakmai felügyelet legyen első lépésként az MTA-nál. Ezzel párhuzamosan, külső, többek között európai

forrásokot felkutatva és a Rektori Konferenciával együttműködést keresve élve a törvényi lehetőséggel, új pályázatokat kellene kiírni. Később kezdeményezni kellene a ciklusok lejártakor a Támogatott Kutatócsoportok program teljes visszavételét az MTA keretébe, beleértve állami költségvetésüket is.

3. **Kiemelt szakmai integrációs programok.** Az MTA köztestületi szerepének kiemelt folytatandó oldalát képezik a Tantárgypedagógia, a Víz, az Egészségtudományi programok. Fontos lenne kiegészíteni ezeket új kezdeményezésekkel. Ilyenek lehetnek mesterséges intelligencia és társadalom, klímaváltozás és társadalom, új anyagok és felhasználásai. A humán tudományok beemelését eredményezhetné e téren egy integratív embertudományi program kezdeményezése. Az *Emberi Gondolkodás* platform a filozófia, pszichológia, nyelvészet, irodalomtudomány, antropológia és a szociológia mellett az idegtudomány és a mesterséges intelligencia kutatás részvételével alakulhatna. Ennek megjelenési formája lehetne a korábbi interdiszciplináris konferenciák rendszerének újrafelvétele. Tartalmi oldala pedig az emberi gondolkodás szerveződésének, egyéni kibontakozásának, nyelvi és kulturális beágyazottságának, egyetemességének és változékonyságának multidiszciplináris elemzése.
4. **MTA Athenaeum Felsőbb Tanulmányok Intézet létrehozása.** Az MTA a kutatóhálózat nélkül pályázásra képtelen intézménnyé vált. A tudományos új létrehozása és pályázásra képes MTA intézmény kialakítása egyaránt indokolja egy *MTA Athenaeum Felsőbb Tanulmányok Intézet* (MTA AIAS, MTA Athenaeum Institute for Advanced Studies) létrehozását. Az elnevezés tisztelgés Kosáry Domokos 25 év előtti kezdeményezése előtt. Az intézmény fő célja kettős: kutatói alkotóház és a felsőoktatási szférába való újszerű belépés. Jól ismert nemzetközi mintákat követve, s ezek hálózatába bekapcsolódva nyújtana kiemelt kutatási körülményeket a kíváncsiság indította alapkutatásoknak, elsősorban integratív művek létrehozására. Távolilag ez az MTA belépését jelenthetné a felsőoktatási szférába.

A megfelelő finanszírozási bázis, az ehhez szükséges bevezettség kialakításáig elsősorban külső pályázati forrásokra, a kutatók által elnyert projektekre építhetne. Ugyanakkor konkrét művek megírására éppen kutató évüket töltő hazai és külföldi szakemberek számára, a néhány állandó tag témaköréhez illeszkedve fogadna posztdoktori kutatókat.

Az igen kis számú állandó tagok kiinduló rendszere kompetitíven alakulna ki. Felhívás és keresés alapján 2021-re olyan állandó tagok jelennének meg, akik egy már elnyert projektjük kivitelezésének jó feltételeit látnák itt. Olyan átfogó keretek ezek, amelyek a további pályázás preferenciáit is alakítanák. Például: evolúció, kozmológia, környezeti fenyegetés, magyar kultúra és a nagyvilág, az emberi múlt, társadalomtudomány. Az AIAS egy olyan intézmény lenne, melyen keresztül pályázni lehet EU-s forrásokra.

E mellett oktatási profiljaként a doktori iskolák rendszerével egyeztetve szervezne az Institute össz-egyetemi „mesterkurzusokat” és nemzetközi nyári egyetemeket. Mesterkurzusokra már 2021 telén sor kerülhetne, nyári egyetemre pedig 2022-től.

5. **Kutatáselemző Intézet kialakítása.** Az MTA KIK ilyen irányú tevékenységét átalakítva egy hatékony közép-európai érdekeltsgű szolgáltató és kutatóintézet alakulna ki. Szolgáltatási feladata az MTA intézményi minőségbiztosítási protokolljainak megfelelő adatgyűjtés, pályázat követés s

pályázási támogatás a hazai és közép-európai kutatói közösség számára. Kutatási profilja pedig az MTMT karbantartása, az EISZ felügyelete mellett a tudományos trendelemzés, mind tematikus mind intézményi szempontokból. A trendelemzés a kutatástámogatást, a pályázatkírást és megítélést is befolyásolhatja.

KOMMUNIKÁCIÓ, KIADVÁNYPOLITIKA ÉS SZEREPKÉPVISELET

A jelenleg széttagolt rendszer, melyben elválik a kiadványok ügye, a központi lap és a honlap együtt lenne kezelendő. A sok tízezer olvasót elérő *Magyar Tudomány* mint központi folyóirat igen sikeres. A *könyvek* dolgában az MTA újra fontos országos hivatással is bír, s ezt kellene úgy érvényesítenie, hogy felajánlott tudásához forrásokat kutat fel. A 20 évvel ezelőtti tudományos és szakkönyvkiadás 700 M Ft feletti kerete mára az MTA egyedüli szereplésével mintegy 150 M Ft-ra zsugorodott. Ezt meg kellene növelni mintegy 500 M Ft-ra. Ehhez egyik lehetőség az Akadémiai Kiadó nyereségrészesedésének kiadványtámogatássá való alakítása.

Stratégiai kérdés, hogy érdemes-e létrehozni saját MTA kiadót vagy egy MTA gesztorálta tudományos kiadói konzorciumot. hogy az intézetekkel távozzon, vagy akadémiai égisz alatt maradjon a hálózat több területén kiépült könyv- és folyóirat-kiadás. Ebben fontos lehetőség egy konzorciális megoldásban felsőoktatási és tudományos továbbképzési digitális tananyag portál esetleges kialakítása.

A *honlap* átalakítandó nyilvános és belső – MTA tag, közgyűlési képviselő, köztisztületi tag – hozzáférésű sávokra. Ezekben releváns hozzáférések, előfizetések, pályázatok s hasonlóak jelennének meg.

Végiggondolandó az akadémikusok, doktorok, köztisztületi tagok hovatartozási (ön)felmutatása, annak éreztetése közleményeikben és fellépéseikben, hogy az MTA köztisztületéhez tartoznak. Ehhez első lépésként a köztisztületi tagok teljesítményének összegző bemutatása szolgálhatna. Akár MTA e-mail címekkel, innen utaló honlap hozzáféréssel fontos lenne a tudományos teljesítménynél jelezni MTA-hoz tartozásunkat.

KÖLTSÉGVETÉSI KERETEK

Fontos feladat a lehetséges pályázati források elemző feltárása, mind az EU, mind a nemzetközi szervezetek, mind a lehetséges magántámogatók körében. Az MTA költségvetését világosan három bevételi forrásra kell tervezni.

- a) *Állami költségvetés.* Ezen a téren törekedni kell a köztisztületi feladatok (az állami költségvetésben: Szakmai feladatok) finanszírozásának növelésére, a Székház felújítás műemlékvédelmi finanszírozására, és a bicentenális feladatok költségeinek a fedezésére.
- b) *Saját bevételek.* Ezek elsősorban könyvkiadásra és az új köztisztületi funkciók kialakítására fordítandók.
- c) *Támogatók keresése.* Külső, tudományos pályázati, illetve üzleti/alapítványi támogatókat kell felkutatni az új feladatok, a tehetséggondozás és az MTA AIAS beindításához.

Széchenyi akadémiaja számára saját testületi szelleméhez visszatérve az a tét, hogy a tudósok közössége képes-e testületi működés keretében új tudásokat is létrehozni, katalizálni a tudásról való tudását, s vonatkoztatási pontként szolgálni részben az egyéni kutatóknak, de a kutatás intézményei számára is. Ebben az újragondolásban alapelveink klasszikusak. Fontosnak érzem azt, hogy az MTA által képviselt és szervezett tudományos közösség újra megtalálja azonosságát, társadalmi mondanivalóját és kialakítsa új működésmódját.

PLÉH CSABA MTA ELNÖKJELÖLT ÉLETRAJZA

Munkahely:

Central European University Department of Cognitive Science fizetés nélküli vendégtanár

Tudományos fokozatok és címek:

rendes tag (2004) pszichológiatörténet, megismerési folyamatok pszichológiája, pszicholingvisztika
levelező tag (1998) ua.
tudomány doktora (1997) pszichológiai tudomány
Végzettség: pszichológus (1969), nyelvész (1964)
Saját honlap: <http://plehcsaba.eu/>

Szervezetek:

Magyar Filozófiai Társaság elnöke (1998-2002).
Magyar Nyelvtudományi Társaság
Magyar Pszichológiai Társaság
Academia Europaea, London
Association for Psychological Science, tiszteletbeli fellow (2015-)
Central European Cognitive Science Association (alapító elnök)
European Society of Cognitive Psychologists
Magyar Pszichológiai Szemle (főszerk., 1998-2015)
History of Psychology (szerkesztőbizottsági tag)
Acta Linguistica Academica (szerkesztőbizottsági tag)
Journal of Evolutionary Psychology (szerkesztőbizottsági tag)

Kitüntetések:

Széchenyi-díj (2010)
Akadémiai Kiadó Nívódíja (2007, Akadémiai Kiadó)
Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje (2006)
Akadémiai Díj (1996)

A pályázat szempontjából releváns tapasztalatok:

MTA Filozófiai és Történettudományok Oszt. elnökh. (2002-2005), az MTA főtitkárhelyettese (2005-2008)
ERC SH4 consolidating és advanced panel, tag és panel chair (2010-17)
Institut Univers. de France, társ.tud. panel tag és elnök (2015-17)
MTA Bolyai kuratórium tagja (1998-2006)
Inst Adv Studies meghívott: Stanford (1996-1997), NIAS (1997,2000), Budapest (2001), Lyon (2012,2016)
Indiana U., Bloomington, György Ránki Hungarian Chair, 1991, 2004
ESF Standing Committee on the Humanities, 2008-12
Magyary Zoltán kuratórium elnöke (2007-2011)